

PAGESOS, MARINERS I COMERCIANTS A LA CATALUNYA LITORAL. EL MARESME A L'ÈPOCA MODERNA¹

M. ALEXANDRA CAPDEVILA MUNTADAS
Universitat de Barcelona

RESUM

Aquesta tesi doctoral ha intentat demostrar que en el decurs dels segles XVI i XVII s'haurien establert les bases del creixement econòmic del Maresme del segle XVIII, gràcies a l'expansió demogràfica, l'especialització vitivinícola i la intensitat de l'activitat comercial desenvolupada des dels seus ports. La selecció de sis poblacions amb uns perfils professionals molt contrastats, unes més agràries i unes altres més marineres, ha permès observar que en el marc d'aquesta especialització econòmica s'haurien produït comportaments divergents entre aquests dos medis. Així, les localitats més agràries es ruralitzarien i les més marineres es mercantilitzarien. Tanmateix, aquesta especialització econòmica precoç hauria desencadenat una major vulnerabilitat i dependència d'aquesta comarca davant l'esclat de conflictes bèl·lics o els efectes de les crisis frumentàries a causa dels problemes derivats del subministrament d'aliments.

ABSTRACT

This dissertation has tried to show that during the 16th and 17th centuries the basis of the Maresme's economic growth in the 18th century was established thanks to the demographic expansion, the exclusive cultivation of vineyards, and the strong commercial activity in its ports. The choice of six towns with precise professional identities, some of them more agrarian, some of them with more maritime activities, has allowed to observe that within this economic specialization different behaviours would have taken place. Thus, agrarian towns would have become more rural, whereas the maritime ones would have become more mercantile. Anyhow, the early specialization would have caused a greater vulnerability and dependence of this area before outbreak of wars on the corn crisis due to the food supply problems.

Si el segle XVII havia estat considerat, tradicionalment, un període fosc i de davallada econòmica, les aportacions de Pere Molas, Eva Serra, Montserrat Duran, Jaume Dantí i, més recentment, Joan Giménez Blasco i Albert García Espuche han modificat substancialment alguns dels tòpics historiogràfics més arrelats.

1. Tesi doctoral dirigida pel doctor Jaume Dantí Riu, llegida a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona el dia 11 de febrer de 2004. El tribunal va estar format pels doctors Pere Molas Ribalta (Universitat de Barcelona), Valentí Gual Vilà (Universitat de Barcelona), Montserrat Duran Pujol (Universitat de Barcelona), Joaquim Albareda Salvadó (Universitat Pompeu Fabra) i Enric Vicedo Rius (Universitat de Lleida), i va obtenir la qualificació d'excel·lent *cum laude* per unanimitat.

De fet, per mitjà del seu estudi *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Albert García Espuche va defensar la tesi que entre 1550 i 1650 s'havia anat perfilant les bases de l'expansió catalana del segle XVIII. Fins i tot és possible, segons aquest historiador, que el 1600 el canvi estigués ben consolidat. Tot i que després d'aquesta data les crisis dels anys vint van desaccelerar lleument el procés, aquesta línia ascendent ja no tindria aturador. Tanmateix, aquestes transformacions haurien tingut una incidència especial a la zona costanera pròxima a Barcelona i a les poblacions catalanes més petites. És a dir, en aquelles localitats dels segles XVI i XVII que des del punt de vista demogràfic no entraven dins la categoria de ciutat pel fet d'aplegar menys de cinc mil habitants.

En aquest sentit, l'àrea del Maresme semblava que havia esdevingut un dels territoris més dinàmics de la Catalunya moderna, gràcies a la interacció de diferents factors: expansió demogràfica, arrelament del monocultiu vitivinícola i intensitat de l'activitat comercial i marinera. Tanmateix, un dels aspectes més innovadors era la cronologia d'aquests canvis. Les grans transformacions econòmiques no s'haurien produït en el decurs del segle XVIII, sinó durant els segles XVI i XVII, segons Albert García Espuche. Un signe evident d'aquesta precocitat hauria estat la rapidesa amb què la societat s'hauria recuperat dels efectes de la guerra, la fam i la pestilència de mitjan segle XVII.

Precisament, la tesi doctoral de Giménez Blasco sobre Mataró corroborava aquesta hipòtesi. Així, al llarg de la seva recerca, aquest historiador va mostrar que el segle XVII es va erigir en l'època fundacional de la prosperitat mataronina. Va ser la centúria en què l'antiga *Illuro* es va posar en moviment, tal com reflecteix molt encertadament el títol del seu estudi: *Mataró al segle XVII. Un microcosmos en moviment*.

Sens dubte, les reflexions de García Espuche i Giménez Blasco resultaven molt suggeridores i ens obrien noves línies de treball. Així, si García Espuche havia prioritzat la seva recerca en les relacions forjades des de Barcelona cap a la resta del Principat, calia defugir la macrocefàlia barcelonina i plantejar-se una investigació que tingués com a àmbit d'anàlisi un territori allunyat de la capital catalana, tal com ho havia plantejat Giménez Blasco en el cas de Mataró o Assumpta Muset en el cas de Calaf i Copons.

Per tot plegat, el Maresme esdevenia un territori molt atractiu per ser objecte d'anàlisi en una tesi doctoral. Sens dubte, la situació geogràfica d'aquest territori esdevenia un camp d'anàlisi immillorable, atesa la seva proximitat a la capital catalana i la seva condició de comarca costanera. Les dades aportades per García Espuche i Giménez Blasco permetien pensar que altres poblacions d'aquesta mateixa comarca podien haver experimentat aquestes transformacions vertiginoses en una cronologia similar a la mataronina.

Disposàvem d'un ampli ventall d'estudis sobre la capital de la comarca, gràcies a les contribucions de Joaquim Llovet, Pere Molas, Jordi Nadal, Emili Giralt i Joan Gimé-

nez Blasco, entre d'altres. Davant aquesta constatació, calia obviar Mataró de les nostres recerques i plantejar-nos la necessitat de conèixer què havia succeït en altres indrets del Maresme. Precisament, a través de referències bibliogràfiques, sabem que les transformacions econòmiques havien afectat, també, altres localitats. Calia defugir, en aquest cas, el centralisme mataroní i fixar la nostra atenció en altres viles de la regió.

Probablement, una de les singularitats de la investigació plantejada ha residit en el fet d'haver abastat el conjunt de la demarcació. En la recerca, hem englobat tant les localitats situades a l'Alt Maresme com les ubicades al Baix Maresme. Precisament, aquesta opció de treball ha contrastat amb l'àmbit geogràfic d'anàlisi de la bibliografia comarcal, on proliferen les publicacions centrades en Mataró o altres localitats puntuals, com ara Vilassar, Argentona, Arenys de Munt o Premià.

De fet, ben aviat ens vam adonar que si alguna cosa caracteritzava aquesta comarca era indiscutiblement els seus contrastos. Des del punt de vista econòmic, el Maresme de l'Antic Règim aplegava, en el seu interior, dos submons notablement divergents: un més agrari i un altre més mercantívol. Ens interessava reunir aquestes dues realitats i comprovar quina havia estat l'evolució de cadascuna en el decurs de les centúries. Calia, també, esbrinar on s'havia produït abans l'especialització vitivinícola, si a les poblacions més agràries o a les més marineres. A fi de congregar aquests dos cosmos, la investigació ha focalitzat el seu estudi en unes localitats més pageses: Vilassar, Llavanes, Cabrera i Tordera, i en unes altres més comercials: Arenys de Mar i Canet.

Des del punt de vista cronològic, ens hem plantejat una recerca de llarga durada. Resseguint modestament els plantejaments de Pierre Vilar, teníem el convenciment que s'havia de conèixer la situació social i econòmica d'aquest territori no només en els segles XVI i XVII per situar cronològicament la data de l'expansió econòmica, sinó també en el segle XVIII per copsar com s'havia anat perfilant la gran embranzida. La investigació ha partit de la certesa que en el decurs d'aquest llarg període s'haurien produït unes fases de desacceleració i estancament, malgrat la tendència econòmica ascendent del Maresme. En aquest sentit, calia esbrinar les causes d'aquest retrocés i escatir fins a quin punt aquests decreixements no eren conseqüència de la influència de factors aliens al territori: guerres, allotjaments militars, etc.

Malgrat la voluntat de resseguir una cronologia de llarga durada, calia fixar unes perioditzacions en determinada documentació, a fi de facilitar la comparació i poder copsar si es donaven algunes alteracions significatives. Així, vam establir una divisió tripartida, corresponent als anys 1580-1620, 1660-1700 i 1775-1800. En realitat, es tractava de conèixer l'evolució del deute privat i de la cultura material en unes conjuntures econòmicament adverses, segons la bibliografia, com és el cas dels anys 1580-1620 i 1775-1800; i en unes altres d'expansives, com és el cas dels anys 1660-1700.

En el decurs d'aquest estudi, un altre objectiu ha consistit a aprofundir en l'evolució demogràfica d'aquesta zona. Els recomptes oficials del Maresme manifestaven

un ascens espectacular en el transcurs dels segles xvi i xvii. Davant aquesta constatació, calia comprovar si s'havia produït, efectivament, una recuperació demogràfica i valorar els factors que haurien contribuït a aquest creixement a partir de les dades aportades pels llibres parroquials d'Arenys de Mar, Canet, Tordera, Vilassar, Llaveneres i Cabrera de Mar. En aquest sentit, calia esbrinar fins a quin punt la recuperació demogràfica maresmenca havia estat gràcies a l'arribada dels immigrants francesos o bé si obeïa a altres elements, com ara els moviments migratoris generats pel Principat i la mateixa evolució demogràfica de cada població.

Partíem del convenciment que l'anàlisi tant de l'evolució demogràfica com de l'expansió vitivinícola, de l'activitat comercial, de la cultura material, així com de l'endutament particular i públic de cadascuna de les localitats seleccionades en el decurs de l'Antic Règim ens havia de permetre desballestar la visió monolítica de les comarques situades al litoral català. De ben segur que no totes les poblacions haurien seguit la mateixa opció d'especialització econòmica en el marc d'aquesta embranzida. Per tot plegat, la investigació engegada ens havia de permetre fer aflorar l'existència d'unes altres realitats socioeconòmiques ni més modernes, ni més arcaïques, sinó diferents.

Tanmateix, per donar resposta a aquests i a altres interrogants, calia recórrer a tot un reguitzell de fonts documentals² molt heterogènies, com ara llibres parroquials, fogatges, llibretes de compliment pasqual, capbreus, drets d'entrades i eixides, inventaris *post mortem*, testaments, debitoris, censals morts, violaris, vendes a carta de gràcia, compravendes per deutes, llibretes del clavari, actes del consell i matrícula de francesos de 1637, entre d'altres. Sens dubte, l'anàlisi de tot aquest conglomerat de fonts documentals ens ha permès anar esvaint alguns dels interrogants plantejats a l'inici de la recerca.

Així, si la informació aportada pels fogatges i censos reflectia que aquesta comarca havia experimentat un augment demogràfic destacat en el decurs dels segles moderns, les dades extretes dels sacramentaris han confirmat aquest principi. Probablement, l'expansió demogràfica maresmenca caldria buscar-la en la conjuminació de diferents factors: una elevada natalitat, unes crisis de mortalitat poc recurrents, una nupcialitat elevada després de períodes especialment mortífers i, finalment, l'arribada d'immigrants provinents del Principat.

No hem de menystenir, tampoc, la contribució dels immigrants al creixement demogràfic de la comarca. Si tradicionalment s'havia considerat que la recuperació demogràfica del Principat calia atribuir-la a l'arribada de la immigració d'origen francès, les dades extretes dels llibres de matrimonis d'aquesta comarca han mostrat una preeminència dels desplaçaments de caràcter comarcal i català respecte de l'ultra-

2. Tota la documentació emprada en aquesta investigació procedeix dels arxius següents: Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu Diocesà de Barcelona, Arxiu Diocesà de Girona, Arxiu Parroquial de Llaveneres, Arxiu Parroquial de Vilassar, Arxiu Parroquial de Cabrera de Mar, Arxiu Parroquial de Canet, Arxiu Parroquial d'Arenys de Mar i Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar.

pirinenc. Així, si la immigració intercomarcal i extracomarcal suposava entre un 17 % i un 21 %, la d'origen francès va representar un escàs 6 % durant el segle XVII.

Tanmateix, malgrat que comparteixen una mateixa tendència evolutiva, s'ha apreciat l'existència d'algunes especificitats a l'interior de la comarca. Així, si Josep Maria Pons Guri afirmava l'absència de matrimonis entre persones de les dues bandes del Maresme, l'anàlisi de la procedència dels contraents ha confirmat aquesta apreciació. Les partides de matrimoni han revelat que Arenys de Mar, Canet i Tordera maridaven amb gent de les localitats de l'Alt Maresme (Sant Iscle de Vallalta, Arenys de Munt, Sant Cebrià de Vallalta, Calella...), en contrast amb Vilassar, Llaveneres i Cabrera, que s'esposaven amb els habitants del Baix Maresme (Mataró, Premià, Argentona, Dosrius...).

La procedència dels immigrants del Principat ha posat en relleu la importància dels lligams veïnals. Els nuvis procedien, preferentment, de les comarques que delimitaven amb el Maresme, com ara el Vallès Oriental, la Selva o el Barcelonès. Tanmateix, cal destacar la situació de Tordera. El seu enclavament a l'extrem de la demarcació va afavorir que fossin més importants els contactes amb la gent de la Selva que amb la del Maresme.

La distribució dels immigrants francesos a l'interior de la demarcació ha resultat força il·lustrativa. Així, tot indicava que les localitats agràries varen despuntar com un veritable focus d'atracció; és el cas de Vilassar i Cabrera. Amb tot, l'existència de buits documentals en el registre de matrimonis d'Arenys de Mar suscita algunes reserves. Per tot plegat, caldria analitzar el flux migratori francès d'altres poblacions costaneres del Maresme per acabar de perfilar aquesta suposició.

L'estudi de l'estructura familiar de Llaveneres en el decurs del segle XVIII ha palesat notables similituds respecte a la bibliografia: predomini de l'agregat domèstic simple, integrat per cinc coresidents i preponderància de la primogenitura. Amb tot, la població analitzada va oferir la particularitat que el servei domèstic va obtenir una representació molt petita, en contrast amb les dades aportades per la bibliografia.

L'anàlisi de la situació socioprofessional dels nuvis ha mostrat que en els segles XVI i XVII ja s'havien establert les bases de l'especialització econòmica de la comarca: el conreu de la terra, la marina i la construcció de bótes i de vaixells. El segle XVIII no hauria estat una centúria de canvi, sinó de continuïtat amb l'opció econòmica escollida. Així, Arenys de Mar i Canet varen aprofundir en l'activitat mercantil, la qual cosa es manifestava en l'augment del nombre de comerciants, negociants i menestrals durant el segle XVIII. En canvi, Vilassar, Llaveneres, Cabrera i Tordera van profunditzar en l'activitat agrícola. En aquestes localitats, s'ha copsat un escolament de mà d'obra gremial cap al sector primari.

Tal com reflecteix la documentació consultada, el Maresme es va anar configurant com un important centre productor de vi. Així, l'anàlisi de la superfície dedicada als diferents cultius al llarg de cada centúria ha palesat que l'expansió de

la vinya al Maresme ja era una realitat al segle XVII. Però també s'ha pogut observar un predomini més intens de la vinya a les demarcacions més marineres, on més del 50 % de les peces analitzades es dedicava totalment o parcialment al conreu d'aquest cultiu. En canvi, a Vilassar i Llanerres, no superava el 25 %, i resultava inexistent a Cabrera i Tordera en el decurs del segle XVII.

Per tant, a l'interior de la comarca, s'evidenciava que la vinya havia arrelat amb més intensitat en aquelles localitats situades arran de mar i amb una activitat comercial destacable, com ara Arenys de Mar i Canet. Precisament, en aquestes poblacions, el cultiu de la campa havia esdevingut marginal o inexistent. En canvi, a les zones agràries, la terra campa va prevaler, i la vinya va tenir un comportament desigual segons la seva ubicació geogràfica i la seva estructura econòmica. Per exemple, a Vilassar i Llanerres, la vinya va assolir una certa rellevància, atesa la seva proximitat amb Mataró. Aquest veïnatge hauria afavorit que els pagesos d'aquestes viles oferissin la seva producció vitivinícola als negociants mataronins. En canvi, a Cabrera i Tordera, l'arrelament de la vinya va ser inexistent, ja que va predominar una economia allunyada dels fluxos comercials.

L'especialització vitivinícola havia abocat aquestes localitats a desenvolupar una intensa activitat comercial. La implantació de la vinya havia propiciat que les peces cerealístiques perdessin gradualment la seva rellevància i havia desencadenat una dependència més forta i intensa respecte als seus proveïdors de blat. Calia donar sortida a la pesca salada, als pinyons provinents del Vallès i de l'interior del Maresme, al vi, a l'aiguardent, a les puntes i a les barques construïdes a les platges d'Arenys de Mar i Canet, per poder adquirir productes manufacturats, teixits, drogues i bacallà. De bell antuvi, la documentació relativa al tauler del general va mostrar una dependència molt forta respecte a les manufactures i els teixits d'origen estranger.

Si la producció vitivinícola s'havia consolidat com un producte d'exportació al mercat intern català, els pinyons s'havien convertit en la carta de presentació de la nova especialització agrícola a les places del mediterrani. Per tant, agricultura i comerç es donaven la mà. Si es té present que Arenys de Mar era, bàsicament, una localitat de mariners, comerciants i menestrals, cal pensar que aquests fruits secs procedien de medis més rurals. Arenys de Mar i Canet esdevindrien la sortida al mar de la producció agrícola de les localitats de l'Alt Maresme i de part del Vallès, com ho seria l'antiga *Iluro* per a les poblacions del Baix Maresme i d'una part del Vallès.

En línies generals, els principals mercats d'importació i exportació del segle XVII van ser, sobretot, l'àmbit mediterrani i, de manera més residual, el peninsular. Dins el comerç mediterrani, van predominar, especialment, les relacions amb França, Itàlia i el Llevant mediterrani. Per la seva banda, els tractes amb la Península es varen circumscriure als altres regnes que configuraven la Corona d'Aragó: València, Aragó i Mallorca.

Progressivament, el Maresme havia abandonat el sistema econòmic de tipus autàrquic (produir una mica de tot) per un de més modern, especialitzat, però

també més dependent. Tanmateix, els perills d'aquesta especialització econòmica es varen deixar sentir ben aviat. Qualsevol conflicte internacional o unes males collites plantejaven seriosos problemes de subministrament a les localitats de la marina. No és estrany, doncs, que en el marc d'aquesta tendència econòmica ascendent es detectin períodes d'estancament i recessió. Casualment, aquestes etapes més crítiques van coincidir amb anys de conflictes bèl·lics i crisis frumentàries.

Així, per exemple, les reiterades males collites del primer terç del segle XVII van desencadenar la contractació de crèdits per part tant dels individus com de les institucions públiques per poder adquirir blat. Així, d'una banda, l'anàlisi de l'endeutament privat ha permès detectar que, entre 1580 i 1620, més de la meitat dels deutors consignats a Vilassar i Llanereres s'havien creat per comprar cereals. I de l'altra, l'estudi de les finances de la universitat d'Arenys de Mar ha permès apreciar que el 65 % dels ingressos recaptats l'any 1630-1631 es va consagrar a garantir el subministrament de gra a la població. Sens dubte, tot i que una part important d'aquests crèdits calia atribuir-los a les males collites, s'ha de tenir present, també, els efectes del retrocés d'aquest cultiu en detriment de la vinya en aquestes terres.

Precisament, el problema del dèficit cerealístic semblaria més acusat a les localitats de Llanereres i Vilassar, en contrast amb Arenys de Mar i Canet, segons es desprèn de l'endeutament privat. La menor incidència dels crèdits per comprar blat a les poblacions marineres s'explicaria per l'arribada del blat de mar. Amb tot, malgrat l'existència d'aquesta via de subministrament, el municipi d'Arenys de Mar va haver de recórrer a la contractació de nombrosos crèdits per garantir la provisió d'aquest aliment de primera necessitat.

Els anys centrals del segle XVII varen esdevenir una etapa especialment crítica en aquestes poblacions a causa de la pestilència dels anys 1652-1653. Al marge d'aquest aspecte demogràfic, cal esmentar els efectes de l'economia de guerra, així com les conseqüències del dèficit de blat sobre la societat i el municipi, que varen contribuir a configurar un nou context de penúria. Així, en l'exercici municipal arenyenc de l'any 1643-1644, l'impost del batalló va representar un 47 % de les despeses.

Malgrat aquestes dificultats, tot sembla que indica que ben aviat la societat recuperaria el ritme econòmic anterior. Així ho ha testimoniat l'ascens del nombre d'esposalles i la recuperació de la natalitat després de les escomeses de la pestilència. L'anàlisi de la cronologia del deute ha refermat aquesta suposició, atès que la contractació dels crèdits va seguir una línia decreixent entre 1660 i 1700. Tanmateix, aquesta recuperació hauria estat més notòria a les localitats marineres d'Arenys de Mar i Canet, en contrast amb Vilassar i Llanereres. En aquestes últimes poblacions, cal assenyalar un augment en la dècada dels anys vuitanta. L'anàlisi del consum i la cultura material en aquest període ha corroborat aquesta bonança econòmica. A través dels inventaris *post mortem* d'Arenys de Mar, Canet, Vilassar i Llanereres, hem localitzat la proliferació de joies, béns immobles i objectes de luxe. Tot plegat ratificaria la hipòtesi del redreç econòmic.

Tanmateix, en contrast amb el retrocés de l'endeutament privat, s'observava un agreujament de les dificultats financeres de les institucions públiques. En l'exercici 1669-1670, el consistori d'Arenys de Mar estava, pràcticament, en bancarrota. De fet, un 75 % de les despeses es va esmerçar en el pagament de deutes. Davant aquesta situació tan delicada, el municipi va haver de fixar una talla, l'origen de la qual seria probablement la lluïció de crèdits. El 1693-1694, el capítol més oneros d'eixides va continuar essent el pagament de deutes: un 61 %. Davant aquesta situació, la reacció de la universitat va ser la contractació d'un censal mort per tal d'equilibrar la balança.

Una vegada més, l'esclat dels conflictes bèl·lics causaria estralls en la societat maresmenca. A les primeres dècades del segle XVIII, l'impacte de la guerra de Successió va ocasionar elevades taxes de mortalitat els anys 1706-1707 i 1714, així com un descens de la natalitat entre 1700 i 1711. Amb tot, aquesta sotragada se superaria ben aviat. En canvi, a les acaballes del segle XVIII, l'impacte de les guerres internacionals, primer amb França i posteriorment amb Anglaterra, configuraria un nou marc de crisi d'una durada més dilatada. En aquest cas, la Reial cèdula de 21 de juny de 1779 va decretar la interdicció de comercialitzar amb Anglaterra a causa de les hostilitats que França i Espanya mantenien amb aquest país. A tot això, hi caldria afegir les males collites de l'any 1784 i l'esclat de la guerra amb la República Francesa l'any 1793 i després amb Anglaterra l'any 1796. Tot plegat deixaria en una fràgil situació econòmica nombroses famílies de mariners i comerciants a causa de la paralització del comerç amb Amèrica i de l'absència dels caps de casa, que varen romandre retinguts a les Índies. Sens dubte, la gravetat d'aquesta crisi va palesar fins a quin punt el comerç maresmenc s'havia reorientat cap a les colònies en el decurs dels segles XVII i XVIII.

Si durant el segle XVII la gent de la marina va tenir uns contactes puntuals amb els territoris d'ultramar, en el segle XVIII les transaccions mercantils havien assolit una gran rellevància. D'aquí la proliferació de crèdits per finançar viatges a Amèrica, la presència de mariners d'Arenys de Mar i Canet establerts a les Índies i, fins i tot, l'emigració de determinats comerciants d'aquestes contrades a Cadis per poder participar més activament en aquests intercanvis.

Sens dubte, totes les variables de què es disposa sembla que confirmen l'existència d'una greu crisi econòmica. Així, la contractació de deutes no va deixar d'augmentar en el darrer quart del segle XVIII i les causes esgrimides en aquests documents reflecteixen l'abast d'aquesta recessió. Les constants i reiterades lleves de mariners per participar en la Reial Armada i el bloqueig comercial van propiciar que nombroses dones es consagressin al treball de les puntes per aconseguir uns ingressos econòmics. Aquest fenomen ha estat ressenyat, també, per Josep Maria Pons Guri.

L'anàlisi de la cultura material dels habitatges maresmenecs del darrer quart del segle XVIII ha corroborat aquest context de penúria econòmica. Així, cal destacar el descens de les joies, objectes de plata i miralls inventariats. El retrocés d'aquests elements mostrava que, a causa de les dificultats econòmiques, la família havia optat,

inicialment, per empenyorar aquells béns més preuats. Posteriorment, en una segona fase, es contractarien successius crèdits fins a vendre la parcel·la de terra o la casa en la darrera etapa. Finalment, el testimoni de les memòries de la casa Bellolell d'Arenys de Munt ha contribuït a emmarcar millor aquesta crisi de la fi del segle i a confirmar les dades aportades per la documentació.

D'aquesta manera, tot i que l'economia del Maresme va manifestar molt aviat signes d'expansió econòmica, la influència de tot un reguitzell de factors externs i aliens a aquesta societat va obstaculitzar la seva tendència ascendent en determinats períodes. Així, doncs, el dèficit de blat, les despeses derivades de la pesta, els allotjaments militars i els elements derivats de l'economia de guerra van conduir a la fallida del municipi. Per la seva banda, els particulars hagueren d'afrontar les conseqüències del bloqueig naval, juntament amb la creixent fiscalitat, la manca de blat i tot un glossari d'altres factors.

Tanmateix, el cas del Maresme ha resultat paradigmàtic per la naturalesa de les seves crisis econòmiques. Així, doncs, l'arrelament del monocultiu de la vinya, així com el desenvolupament d'una economia comercial, va contribuir al fet que qualsevol esdeveniment internacional afectés, notablement, la gent de la marina. En aquest sentit, els efectes derivats del bloqueig naval de les acaballes del segle XVIII han esdevingut, possiblement, l'exemple més significatiu: d'una banda, mariners a l'atur, i de l'altra, mariners i comerciants retinguts a les Índies sense poder ajudar econòmicament les seves famílies. Amb tot, la crisi de la darrerria del segle XVIII hauria estat més notòria a les poblacions més mercantils de la mostra, Arenys de Mar i Canet.

La constatació d'aquesta diferència entre les localitats més agràries i les més marineres ens ha permès obrir un nou camp de reflexió. En el decurs d'aquesta investigació, un dels elements de treball ha consistit a confrontar aquestes dues realitats econòmiques tan contraposades. Sens dubte, l'encarament d'aquests dos cosmos ha permès constatar una tendència evolutiva força diferent en cada cas, malgrat la pervivència de certs elements comuns, com ara l'expansió demogràfica i l'arrelament de la vinya. Així, des del punt de vista de l'estructura professional, les poblacions més marineres van tendir a mercantilitzar-se, en contrast amb les altres, que es van ruralitzar. Així, si els habitants d'Arenys de Mar i Canet havien vist una via d'especialització econòmica prou atractiva en el comerç i la marina, els naturals de les demarcacions més rurals s'haurien adonat que el conreu de la terra els podia aportar uns majors beneficis econòmics. En ambdós casos, l'especialització econòmica escollida hauria reeixit, tal com s'evidencia en el progressiu augment del component mercantil i agrari durant el segle XVIII.

Amb tot, una anàlisi més aprofundida ha revelat que en el decurs de les centúries s'hauria forjat una creixent diferenciació interna dins el sector agrari i el mariner. Així, aquestes alteracions es perceben en les terres, en el comerç i en el deute. En el cas de les peces de terra, aquesta comarca es va caracteritzar per la pervivència d'unes parcel·les de dimensions reduïdes, tal com Giménez Blasco ha observat,

també, a Mataró. Aquesta circumstància va afectar de manera diferent els pagesos i els mariners. Si el predomini de petites peces de terra hauria abocat els pagesos i bracers al lllindar de la subsistència i al perill de l'endeutament en cas de males anyades o de qualsevol infortuni, per als mariners i comerciants suposaria un complement als seus ingressos.

Precisament aquesta actitud tan contrastada davant la terra hauria propiciat l'arrelament de la vinya a Arenys de Mar i Canet abans que en altres llocs. Malgrat les reserves que mereix aquesta constatació, sembla que tot indica que l'expansió i l'arrelament de la vinya s'hauria iniciat abans dins el col·lectiu més mercantil. Així, s'ha observat que, inicialment, els pagesos van acaparar sistemàticament el percentatge més petit de peces dedicades al conreu de la vinya en el conjunt de la comarca.

Possiblement, l'activitat comercial, desfermada des d'Arenys de Mar i Canet, hauria incentivat la substitució del blat per la vinya, a fi de poder participar més activament en els intercanvis comercials. En canvi, a les poblacions més agràries, el policultiu va predominar, inicialment, per sobre del monocultiu, tot i que no s'ha de menystenir la rellevància de la vinya en aquest marc més agrari.

Precisament, la participació dels habitants d'Arenys de Mar i Canet en l'activitat comercial hauria afavorit que adoptessin abans aquells productes més innovadors, com ara el cafè, la xocolata o els miralls. Així, si les xocolateres són inventariades a les cases d'Arenys de Mar i Canet al llarg de la segona meitat del segle XVII, a les poblacions més agràries no comencen a sovintejar fins al 1775-1800. En canvi, Vilassar i Llavanes es varen distingir per acaparar un nombre més elevat d'estris de conrear la terra i animals de tir. L'estudi de la capacitat dels cellers de les diferents localitats de la mostra ha reflectit, també, una major concentració de vi emmagatzemat a les demarcacions rurals. Aquesta preponderància va resultar més notòria al darrer quart del segle XVIII.

Així mateix, l'anàlisi dels mecanismes d'endeutament ha permès apreciar unes alteracions força significatives en ambdues realitats. Malgrat que comparteixen el retrocés dels deutors, l'augment dels censals morts i les compravendes en el decurs dels segles moderns, hem apreciat que els violaris i les vendes a carta de gràcia varen tenir un arrelament més destacat a Vilassar i Llavanes. En canvi, aquests dos instruments creditors varen ser pràcticament inexistents a Canet i Arenys de Mar, atès que no van superar el 5 % en els períodes 1580-1620 i 1660-1700. Precisament el violari, que es va distingir per ser un sistema d'endeutament profusament estès durant l'edat mitjana, va desaparèixer abans a les poblacions marineres que a les agràries.

Tanmateix, al marge d'aquestes diferenciacions internes, el Maresme va oferir la particularitat que els sistemes creditors més arrelats van ser les compravendes i els censals morts a la darrerria del segle XVIII. Amb tot, aquests resultats contrastaven amb els ressenyats per la bibliografia. Si les dades aportades per altres recerques assenyalaven un descens progressiu del censal mort, en contrast amb l'augment dels

debitoris, al Maresme s'havia produït el fenomen invers. Tal vegada, el fet d'haver circumscrit l'anàlisi en uns decennis en què, casualment, s'haurien produït unes cúspides en la contractació de censals morts, segons ha comprovat Llorenç Ferrer al Bages, podria justificar aquest ascens. Sens dubte, la reducció dels interessos dels censals morts l'any 1750 va provocar que aquest crèdit no constituís un mecanisme inversor gaire lucratiu per a la resta de la societat. Només des d'aquest punt de vista es pot entendre que l'Església i les institucions religioses es configuressin com a les principals subministradores de censals morts arreu de la comarca.

Així doncs, a la llum de les dades recollides, tot sembla que indica que la comarca del Maresme va esdevenir una de les regions econòmicament més dinàmiques del Principat en el decurs dels segles moderns, gràcies al comerç i la vinya. Amb tot, l'anàlisi de les diferents poblacions seleccionades ha permès fer aflorar l'existència de dues realitats específiques. Cadascuna va seguir la seva pròpia evolució econòmica i cronològica. En aquest sentit, el Maresme de l'època moderna va aplegar a petita escala els contrastos que es donaven al Principat: d'una banda, una societat de pagesos, i de l'altra, una de mariners i comerciants.

Tradicionalment, la historiografia ha tendit a focalitzar les seves anàlisis en comunitats econòmicament uniformes. Caldria obrir noves línies de recerca sobre societats més heterogènies, com ara les situades al litoral català, on la intensa activitat marinera desfermada arran de costa i l'agrària desenvolupada al rerepaís es donaven la mà. Al Maresme, els mariners i els comerciants distribuïen a altres enclavaments mercantils els pinyons, el ferro o les puntes de l'interior del país. De la mateixa manera, la fusta de les naus construïdes a les platges de la marina procedia dels boscos del Montnegre i el Montseny. El Maresme, doncs, constitueix un cas paradigmàtic, però, sens dubte, n'hi ha d'altres. Així doncs, l'anàlisi d'altres contrades costaneres permetria enriquir amb matisos i contrastos l'evolució econòmica seguida pel Principat en el decurs dels segles *xvi* i *xvii*, dues centúries cada vegada menys obscures i decadents, però sens dubte més decisives per comprendre el segle *xviii* català.

